

## КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЗЛА В РЕТРОДЕТЕКТИВНОМУ ДИСКУРСІ Б. КОЛОМІЙЧУКА: ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКІ МОДУСИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (56)

УДК 811.161.2'42:821.161.2–312.4

DOI: [https://doi.org/10.24144/2663–6840/2026.2.\(56\).105–114](https://doi.org/10.24144/2663–6840/2026.2.(56).105–114)

**Баньої В.** Концептуалізація зла в ретродетективному дискурсі Б. Коломійчука: лінгвофілософські модули; кількість бібліографічних джерел – 18; мова українська.

**Анотація.** У статті здійснено комплексне лінгвофілософське дослідження особливостей вербалізації та структуризації категорії зла в сучасній українській ретродетективній прозі. Актуальність наукової розвідки зумовлена потребою переосмислення історичного минулого крізь призму деколонізаційних процесів, відновлення національної пам'яті та деконструкції нав'язаних імперських наративів. Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й окреслити лінгвофілософські модули концептуалізації зла в ретродетективних романах Богдана Коломійчука «Готель “Велика Пруссія”», «Експрес до Галіції», «300 миль на схід».

Доведено, що категорія модулю в ідіостилі письменника безпосередньо корелює з поняттям філософської субстанції як внутрішньої єдності різноманітних проявів буття. Онтологічний вимір зла фіксується через матеріальну деструкцію та пейоративне кодування локацій (від «пекельних кімнат» до «смердочих склепів»), де навколишній геопростір і сили природи наділяються агресивною інтенційністю вбивці. Екзистенційний рівень вербалізує втрату людиною внутрішньої свободи під тиском обставин, які трансформують особистість у ситуативно мінливу матрицю поведінкових моделей і викликають соматичні реакції страху перед тотальним хаосом. Аксиологічний модуль реалізує оцінну функцію мови через виокремлення етико-деонтологічного, соціально-політичного та антропоцентричного рівнів, де ідеологічне насильство та дипломатична підступність прирівнюються до злочинного свавілля. Зроблено висновки про те, що філософська модель зла в дискурсі Богдана Коломійчука є складним метафізичним та антропологічним феноменом, який синтезує історичний фаталізм та індивідуальну відповідальність особистості. Зло в трилогії не має абстрактного демонічного обличчя, а втілюється у звичайних людях, які відмовляються мислити критично та виявляють конформізм на тлі масштабних геополітичних зсувів. Загалом осмислення минулого через реконструйовану модель зла може слугувати важливим інструментом деколонізації мислення та відновлення історичної справедливості.

**Ключові слова:** лінгвофілософський модуль, концептуалізація зла, ретродетектив, Богдан Коломійчук, онтологічний модуль, екзистенційний модуль, аксіологічний модуль.

**Формулювання проблеми.** У сучасній гуманітарній парадигмі феномен зла дедалі частіше розглядається не лише як традиційна етична категорія, а як складний соціокультурний процес «розлюднення» та дегуманізації, що маркує кризові етапи розвитку культури. Ефективним інструментом для художньої інтерпретації цієї проблематики постає література, зокрема жанр ретродетективу. Поєднуючи розважальну функцію з глибоким переосмисленням історії та ідентичності, він репрезентує цінний матеріал для аналізу концептуалізації зла, оскільки створює підґрунтя для дослідження його трансформації від художнього образу до глибокої філософської та постколоніальної категорії. У цьому контексті український ретродетектив – це не лише жанрова модифікація, а простір для відновлення історичної пам'яті, де розслідування злочину дає змогу побачити зло не лише як ізольований кримінальний акт, а як прояв соціальних, політичних та етнічних конфліктів минулого. Дослідження зазначеної проблеми на матеріалі ретродетективного дискурсу Б. Коломійчука актуалізується кількома важливими факторами. По-перше, у творах письменника чітко простежується процес подолання імперських наративів, що безпосередньо корелює з потребою позбутися колоніальної спадщини й допомагає усвідомити національний досвід взаємин з імперіями в історичній перспективі. По-друге, у

лінгвофілософському аспекті ці тексти вибудовують особливий модуль репрезентації зла, де домінують раціональний аналіз і професійна етика, що протистоять хаосу. Застосування такого лінгвофілософського підходу дає змогу виявити вербальні маркери об'єктивації зла, що розмежовують у тексті природний та протиприродний хаос. Зазначена диференціація є визначальною для реконструкції морально-етичної візії минулого та її безпосередньої проекції на сучасний філософський і суспільно-політичний дискурс.

**Аналіз досліджень.** Сучасні наукові розвідки розглядають український ретродетектив як багатогранний феномен, де кримінальний сюжет слугує основою для глибших інтерпретацій соціокультурних явищ. О. Кирильчук, аналізуючи детективну прозу, зосереджує увагу на постколоніальній стратегії переосмислення національного минулого: зокрема, підкреслює що художній простір у творах Б. Коломійчука стає засобом деконструкції імперських міфів, оскільки автор трансформує Львів у самодостатній центр європейського масштабу, де законність і справедливість виявляються дівінішими, ніж в імперських столицях [Кирильчук 2024, с. 121]. В. Марченко, О. Ховпун та Л. Степаненко сучасний український ретродетектив також аналізують як потужний і водночас ненав'язливий інструмент формування історичної національної

ідентичності: такий жанр, на думку дослідників, має особливий потенціал, оскільки органічно поєднує раціональне пізнання фактів з емоційним переживанням минулого. Ретродетектив виконує просвітницьку місію, перетворюючи історію на живу частину колективної пам'яті суспільства [Марченко, Ховпун, Степаненко 2025, с. 8]. Важливим інструментом реконструкції соціокультурного тла в сучасному ретродетективі є антропонімна система, яку ґрунтовно проаналізувала А. Вегеш. Авторка доводить, що вибір імені у творах Б. Коломійчука не є випадковим і слугує засобом маркування національної належності й соціального статусу персонажів. Відповідно антропоніми виконують не лише номінативну, а й ідентифікаційну функцію: читач може зануритися в атмосферу минулого й зрозуміти соціокультурні трансформації досліджуваного періоду [Вегеш 2024]. У контексті нашого дослідження осмислення концептуалізації зла на основі проаналізованого антропонімного матеріалу з його виразним аксіологічним потенціалом також уможливило реконструкцію тих деструктивних етичних явищ, які заважали становленню ідентичності в минулому.

Вивчення концептуалізації зла в ретродетективному дискурсі Б. Коломійчука передбачає застосування міждисциплінарного підходу, що охоплює метафізичні, онтологічні й лінгвокультурні виміри цього феномена. Фундаментальне значення для розуміння природи зла мають філософсько-богословські розвідки. Зокрема, А. Морозов пропонує розглядати зло крізь призму «ціннісних атракторів» історії, де сучасний стан культури (постмодерн) маркується як епоха «хаосу проти природного», що призводить до дегуманізації та втрати особистісного начала. У цьому контексті автор тлумачить зло як процес «розлюднення» та самовідчуження людини [Морозов 2018, с.104–110, 253–255]. Комплексну еволюцію уявлень про деструктивну природу людини висвітлює Н. Ліщинська, яка аналізує трансформацію парадигми зла у філософському й психологічному дискурсах. Як стверджує дослідниця, новітній час ознаменувався етапом докорінною переоцінкою вимірів буття, оскільки основним акцентом став перегляд традиційних моральних норм. Сучасна філософсько-психологічна думка межі ХХ–ХХІ ст. синтезує надбання попередніх епох: інтерпретує проблему зла як інтеграцію біблійної моралі, психоаналізу, екзистенціалізму та філософської антропології [Ліщинська 2021, с. 367–368].

Загалом сучасна філософська візія хоча й розглядає теологічне трактування зла, проте зосереджується на аналізі його функціонування в соціальних і політичних площинах, що є важливим для розуміння специфіки детективного жанру, де зло часто інституціалізоване. І. Нікітіна дійшла висновку, що концепт зла за останні 30 років зазнав трансформації: емоційна напруженість знизилася, а вектор сприйняття змістився з об'єктивних зовнішніх явищ на внутрішній світ особистості. Це маркує еволюцію свідомості як перехід від усвідомлення зовнішніх проявів деструкції до пошуку їхніх першопричин [Нікітіна 2006, с. 242]. У мовознав-

чих дослідженнях, зокрема в праці Г. Артеменко, концептуалізацію зла проаналізовано на матеріалі фраземіки. Авторка виявила когнітивно-метафоричні моделі добра і зла в українській мові й продемонструвала, як стійкі одиниці вербалізують стереотипні способи пізнання цих етичних категорій [Артеменко 2022, с. 1, 5]. Н. Голікова, аналізуючи концепти «добро» – «зло» в мовній картині світу П. Загребельного, наголошує, що в логіко-семантичній структурі концепту «зло» релевантною є семантико-аксіологічна вісь «мораль – оцінка»: письменник використовує мовні одиниці для вираження засудження, оскільки «зло» завжди маркується як антинорма. Авторка підсумовує, що через полярну оцінку «добра» і «зла» П. Загребельний будує аксіологічний всесвіт своїх творів, де мовні одиниці слугують лінгвоестетичними знаками для викриття суспільних та індивідуальних деструкцій [Голікова 2024, с. 34].

Отже, огляд літератури засвідчив зосередження уваги науковців на метафізичній, онтологічній, екзистенційній та лінгвокогнітивній природі зла, проте лінгвофілософські модуси концептуалізації цього феномена в художньому просторі сучасного ретродетективу не ставали об'єктом цілісного аналізу, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

**Мета статті** – дослідити особливості вербалізації та структурної організації онтологічного, екзистенційного й аксіологічного модусів концептуалізації зла в ретродетективних романах Б. Коломійчука «Готель “Велика Пруссія”», «Експрес до Галіції», «300 миль на схід». Трилогія висвітлює еволюцію професійного шляху львівського комісара Адама Вістовича на тлі масштабних історичних зсувів початку ХХ ст. У першому романі серії «Готель “Велика Пруссія”» події 1905 року починаються як розслідування звичайної міської справи у Львові, яка згодом виводить слідство на рівень міжнародної злочинної мережі [Коломійчук 2019]. Наступна книга «Експрес до Галіції» описує події весни 1906 року, коли під час швейцарської відпустки Адам Вістович через розшифрування секретного документа опиняється в епіцентрі небезпечного шпигунського протистояння світових імперій [Коломійчук 2020]. Події роману «300 миль на схід» розгортаються вже в повоєнному Відні 1920-х років: охоплена кризою та комуністичними заколотами австрійська столиця стає ареною дипломатичного конфлікту, оскільки видачі колишнього галицького оберкомісара Вістовича одночасно вимагають радянська росія та Польська Республіка [Коломійчук 2021]. Водночас, як зазначає Б. Коломійчук [Богдан Коломійчук... 2026], цього року заплановано вихід нового роману, який ознаменує повернення комісара Адама Вістовича. Поява цього твору дасть змогу доповнити окреслені в нашому дослідженні роздуми й відповідно простежити подальшу еволюцію когнітивних моделей та репрезентації зла в межах авторського ретродетективного дискурсу.

**Методи та методика дослідження.** Методологічна база дослідження ґрунтується на поєд-

нанні загальнонаукових методів із комплексним лінгвофілософським підходом. Для реконструкції концептуального простору твору застосовано метод когнітивного моделювання, дискурс-аналіз, що слугують засобом виявлення в тексті модусів та розкриття їхньої внутрішньої семантики. Використання описового методу забезпечило цілісну систематизацію досліджуваного матеріалу, інтерпретацію внутрішніх смислових зв'язків між виявленими категоріями та дало змогу сформулювати обґрунтовані висновки.

**Виклад основного матеріалу.** У лінгвофілософії модус можна трактувати як певний ракурс осмислення буття через мову, тобто як спосіб вираження за допомогою мовних засобів ставлення людини до навколишнього світу, цінностей чи подій. Оскільки традиційним інструментарієм для окреслення концептосфери вважається аналіз онтологічного, аксіологічного та прагматичного аспекти, то в нашій статті для глибшого висвітлення специфіки художнього дискурсу концептуалізацію зла розглянемо як дослідницьку тріаду онтологічного, екзистенційного й аксіологічного модусів.

У сучасному мовознавстві категорія модусу має багаторівневу інтерпретацію. Зокрема, А. Загнітко трактує це поняття двопланово. З одного боку, на семантико-синтаксичному і прикладному рівнях він визначає модус як складник речення чи висловлення, «що виражає ставлення мовця до повідомлюваного, до об'єктивного змісту речення (диктуму); ... відображення позиції суб'єкта думки щодо об'єктивного змісту». З іншого – у філософсько-лінгвістичному вимірі дослідник виокремлює «модус існування мови» як «спосіб вияву й найважливіший аспект існування й аналізу явищ мови», що реалізується в тріаді «Мова. Мовлення. Комунікація» [Загнітко 2012, с. 262].

У працях Ф. Бацевича й О. Ніки категорія модусу постає як фундаментальна лінгвофілософська метакатегорія, що значно виходить за межі класичного розуміння суб'єктивності у висловлюванні. Модус розглядається як інтегральна дискурсивна сила, що віддзеркалює когнітивну діяльність людини та втілює присутність «Людини в мові». О. Ніка систематизує цю категорію крізь призму евіденційності, персуазивності й епістемічності, що разом формують інтелектуальний профіль мовця та його ставлення до знання [Ніка 2011, с.22]. Водночас Ф. Бацевич розглядає це поняття в площині аналізу естетики художнього тексту, де модус організовує простір твору та слугує інструментом «одивнення», руйнуючи автоматизм сприйняття та формуючи особливу модальну перспективу тексту [Бацевич 2017, с. 239].

За такого підходу протиставлення «диктум (об'єктивне) / модус (суб'єктивне)» у нашому дослідженні трансформуємо в систему тривірневої концептуалізації дійсності, яку утворюють онтологічний, екзистенційний та аксіологічний модуси. У межах ретродетективного дискурсу Б. Коломійчука ці виміри забезпечують цілісне мовне конструювання феномена зла: 1) онтологічний модус

(модус буття) фіксує зло як об'єктивний факт художньої реальності (найчастіше через авторську дескрипцію); 2) екзистенційний модус (модус присутності) проектує розуміння зла на площину «Я–Тут–Тепер», актуалізуючи його проживання й вербалізацію персонажами; 3) аксіологічний модус реалізує антропоцентричну функцію, визначаючи ціннісні параметри й місце зла в авторській моделі світу через систему оцінних мовних засобів. Зазначена тріада дає змогу представити категорію зла як цілісну когнітивно-дискурсивну структуру, що інтегрує об'єктивні виміри художнього буття та суб'єктивність сприйняття мовцями. Отже, модус як фундаментальна метакатегорія людського досвіду структурує сприйняття дійсності через три взаємопов'язані аспекти. Якщо онтологія констатує існування явища, документуючи світ у його фактичному стані, то екзистенція відображає емоційну й ментальну залученість людини в цей процес; аксіологія визначає його етичне сприйняття та місце в авторській картині світу, що загалом формує цілісний антропоцентричний опис реальності детективного тексту.

В онтологічному модусі зла розглядається як фундаментальна характеристика буття: це деструктивна сила й біологічна аномалія, яка пронизує всі його рівні. Зло не є абстракцією, а має матеріальну, тілесну та просторову реальність. У ретродетективному дискурсі Б. Коломійчука цей феномен розгортається через фізичний і метафізичний аспекти. Наративна стратегія вибудовується як поступовий шлях від огиди (фізичного прояву) до фаталізму (метафізичного виміру). Спочатку зло постає максимально приземленим (через руйнування матерії), а згодом воно наповнює своєю сутністю весь навколишній простір, набуваючи ознак характеристики середовища. На цьому етапі виявляється його деструктивний інтертекстуальний потенціал: зовнішній світ впливає на внутрішній стан людини, яка, втрачаючи контроль, стає частиною руйнівного процесу. Унаслідок цього зло трансформується в абстрактну силу, здатну керувати цілою історією.

На фізичному рівні автор візуалізує зло, підкреслюючи його руйнівний вплив на людське буття. Смерть і каліцтво («роздуті посинілі трупи», «криваве місиво», «удари ножем під ребра» тощо) описані як біологічна фінальність, що в ідіостилі автора набуває ознак метафізичної фатальності через суху фіксацію кримінальної хроніки: «За старою поліційною звичкою, комісар найперше почав шукати кримінальну хроніку. Проте, коли знайшов, його кинуло в холодний піт від першого ж заголовку: "Труп молодого чоловіка знайдено на колії поблизу станції Кайзербангоф"» [Коломійчук 2019, с. 197]; «У той день і в наступний Самковський не читав свіжих газет, тому й не знав, що у Львові знову сталося вбивство поліціанта. Бувало фельдфебеля, міцного й загартованого, знайшли мертвим на Верхньому Личакові» [Коломійчук 2020, с. 166]. Ця дегуманізація посилюється зооморфними метафорами, де злочинці мають «хижі вогні в очах», убивають «по-звірячому», а їхні дії уподібнюються до

поведінки «паскудних щурів» чи «нападу кажана», що репрезентує суб'єкта злочину як носія виключно тваринних інстинктів: «*Мабуть, помітив когось за мою спину, бо обличчя його раптом посіріло, а погляд став переляканий, як у загнаного звіра*» [Коломійчук 2019, с. 126]; «*Обличчя його почервоніло, рот, обрамлений чорною бородою, прибрав подобу звіриноного вищирю, жили на шії розбухли й напнули, як у рисака в повному галопі*» [Коломійчук 2021, с. 118]. Зло також маркується як наслідок девіантної поведінки та психічної нестабільності: «*Він мерзотник, психопат, справді російський шпиг, він довів кількох людей до страшного самогубства, але Ціммермана, Дрезена, а тим більше Лютке він не вбивав*» [Коломійчук 2019, с. 235]; «*Сьогодні сталося ще одне вбивство. Ви знаєте? Схоже, цей психопат, зіткнувшись з вами, потім вимістив усю злість на першому-ліпшому поліціянтові, якого надибав...*» [Коломійчук 2020, с. 289].

Зло в ретродетективах Б. Коломійчука має чітко виражене предметне втілення. Такі артефакти, як зброя («тонкий прекрасної роботи стилет», «кінджал «італійський фузетто», англійський револьвер «Webley» типу «бульдог»), дорогий одяг («чудовий прогулянковий костюм вартістю у понад 500 марок») чи отрута («вогненна гідота»), стають маркерами смерті або гріховності персонажів: «*З вашого дозволу, я повернуся до початку й нагадаю вам, якою зброєю було вбито усіх трьох жертв. Тонкий прекрасної роботи стилет, який чудово насував би для якогось ритуалу...*» [Коломійчук 2019, с. 260]; «*Піллер стрепенувся при згадці про зброю. Його шестизарядний «Шмідт» також лежав у валізі. За підкладкою, в таємній кишенці, куди подорожні зазвичай ховають гроші або цінні папери*» [Коломійчук 2020, с. 11].

Наступним етапом онтологізації зла є його просторове розгортання: звичне середовище стає активно ворожою силою. Простір вже не декорація, він відчувається на фізичному й психологічному рівнях, безпосередньо маркуючи присутність зла. Його соціально-побутовий вимір виражається через персоніфікацію простору й стихій: ріка стає «живим ворогом», готельні номери – «пекельними кімнатами». Мова творів насичена атрибутами матеріальної деградації, що символізує підміну справжнього життя його спотвореною копією: «*напівзруйнована газоня», «замкнені крамниці», «чортів ерзац»* тощо. Зло тут проявляється через побутову невлаштованість та соціальну несправедливість: «*Біля замкнених крамниць можна було побачити й звичайних містян, які з ночі займали чергу, аби на момент відкриття мати змогу купити м'ясо, набіл чи інші продукти, які завозили в доволі обмежених кількостях, а тому їх не вистачало всім охочим*» [Коломійчук 2021, с. 14]; «*На стінах де-не-де залишилися рештки шпалер, що висіли, мов клапти шкіри якогось убитого звіра. Крізь розбиті вікна люту вривався холодний вітер і нишпорив порожніми кімнатами, наче маніяк у пошуках жертви*» [Коломійчук 2019, с. 133]. Через пейоративне маркування місць, де відбувається дія, автору

вдається репрезентувати присутність зла, що вербалізується через семантику атрибутів з негативною конотацією (мерзенний, паскудний, пекельний, смердючий тощо): «*То що ж, цікаво, привело вас сюди, у це мерзенне місце, шановна пані? ... Невже тільки співчуття і християнський обов'язок відвідати ув'язненого?*» [Коломійчук 2019, с. 211]; «*І що зараз він може згадувати її в цьому смердючому склепі, де мучились і вмерли десятки, якщо не сотні, таких самих невдах, як він. Чорт забирай!*» [Коломійчук 2019, с. 209]. Причому пейоративність має не лише денотативний характер, але й конотативно-контекстуальний: «*Навколо справді було порожньо, якщо не враховувати кількох бродячих собак, які сновигали поміж коляями, старими загорожами і горами важкого іржавого залізяччя. Проте безпечним це місце точно не назвеш*» [Коломійчук 2020, с. 233].

Важливим в онтологізації зла через простір є темпоральний маркер, який актуалізує семантику ночі як особливого періоду, коли панують хаос і насилля, а нічне місто, яке належить «вбивцям, грабіжникам та пов'язям», є «темною стороною Місяця». Це простежується в таких прикладах: «*О пів на одинадцять вечора у просторій, тьмяно освітленій почекальній був лише один відвідувач... оскільки в залі горіла тільки одна з трьох жирандолей, світла для читання було замало*» [Коломійчук 2021, с. 7]; «*...докурюючи п'яту за останню годину цигарку і видихаючи дим у невелике готельне вікно, за яким чаїлася волога передранішня темрява, Антон Піллер ненавидів Венецію...*» [Коломійчук 2020, с. 8]; «*Чоловік сердито глянув убік Варти, чії води мирно плюскотіли в темряві, мовби ріка і справді була його живим ворогом*» [Коломійчук 2019, с. 5]. Тут темрява набуває ознак активної ворожої субстанції.

На метафізичному рівні онтологічного модулю зла вже репрезентоване як автономна трансцендентна сутність, яка перебуває поза межами безпосереднього чуттєвого досвіду людини й вербалізується як ірраціональна «пекельна сила», що керує історією та людськими долями. Уживання релігійно-містичної лексики, а також кодування зла через вогонь («*угода з дияволом*», «*бісові клубки*», «*пекельна кімната*», «*диявольська сила*») підкреслює інфернальність природи цього явища: «*Тоді Антон вперше у своєму житті натиснув на гачок і відчув, з якою диявольською силою та гучним звуком з люфти виривається смертоносна куля*» [Коломійчук 2020, с. 12]; «*От тобі й бісове вранішнє передчуття! Бідолаху вбито через мене!.. Сучий, сучий, сучий син Вінкель!*» [Коломійчук 2019, с. 198].

У ретродетективному дискурсі Б. Коломійчука концептуалізація зла через екзистенційний модус розгортається як багатофакторна архітектоніка, яка охоплює рівні від біологічного розпаду до глибоких метафізичних роздумів про природу людини та суспільства. Тут важливо наголосити, що онтологічний і екзистенційний модуси зла перебувають у нерозривній єдності, оскільки обидва оперують категорією буття. Відповідно в ретродетективному дискурсі Б. Коломійчука ці два виміри тісно

пов'язані: якщо онтологічний модус розглядає зло як фундаментальну властивість світу, то екзистенційний акцентує на безпосередньому проживанні цього зла індивідом (як воно впливає на якість життя, соматизується і трансформує внутрішній світ). Отже, екзистенційна сутність зла проявляється через антропологічну площину – кризь призму того, як саме людина проживає й розшифровує зло і який вплив воно має на її природу.

Аналіз зазначеного модусу, вважаємо, варто розпочати з його внутрішнього, психосоматичного, виміру: мова фіксує перехід від ментального переживання загрози до фізіологічної реакції людського організму. Наближення деструкції герої відчувають фізично: через заціпеніння, ниття в грудях, крижані погляди. Зло відчувається суб'єктами ірраціонально («нутрощами»); внутрішній неспокій вербалізується через соматичні маркери страху, відчуття небезпеки («змію звивалася небезпека», «крижані мурашки», «заціпеніння»), наприклад: «Чоловік збирався знову втупитися очима в своє вогнище, коли помітив, як з іншого берега Варти в напрямку мосту прошигнуло кілька тіней. Серце Маркуса завмерло» [Коломійчук 2019, с. 7]. Передчуття катастрофи автор маркує як локалізований соматичний біль: «А ще в нього раптом неприсмно почало нити трохи нижче грудей. Подібне бувало лише тоді, коли Вістович відчував наближення великих неприсмноностей» [Коломійчук 2020, с. 96]. У момент безпосереднього контакту зі злом відбувається повна втрата контролю над власним тілом: «Навіть тоді, коли, угледівши аероплани, поскоплювались на ноги, вони, мов заціпенілі, дивилися на них, не піднімаючи назустріч карабінів» [Коломійчук 2021, с. 218]. Фізичним маркером ірраціонального страху постає й зміна кольору шкіри: «Питання зависло в повітрі, як відлуння пострілу, й змусило Редля збліднути» [Коломійчук 2020, с. 347].

Наступним складником цього рівня є когнітивне деформування особистості, коли зло концептуалізується як автономна сила, або ж ментальний паразит всередині розуму. Одержимість, азарт чи залежність описуються як явища, що стирають індивідуальність. Цей механізм заміщення чітко розкрито в діалозі персонажів: «– Схоже, цей ваш друг до останнього вірив у свою псевдонаукову теорію, – озвався Фельнер. – Адже сам боявся залишитися в очах своїх жертв. – Навряд чи ви знаєте, що таке одержимість, – відповів Кронфельд. – Вона спочатку живить розум, а потім сама стає розумом...» [Коломійчук 2020, с. 342]. Екзистенційний розпад людини виявляється в її дегуманізації та «розлюдненні»: «Тільки коли пив, а пив він часто, той розум кудись зникав і малий людську подобу втрачав» [Коломійчук 2020, с. 17]. Візуальними маркерами постають деформована тілесність («Тим часом троє грабіжників вже обступили невдах і... простягли до них свої брудні гачкуваті руки» [Коломійчук 2019, с. 7–8]), відсутність природних рухових реакцій («Незнайомиць, втім, не зупинився, а продовжував наближатися, попри те, що бачив націлену на нього лефощівку. ... Той не реагував»

[Коломійчук 2021, с. 308]), а також крижаний, позбавлений життя погляд («Єдине, що вражало випадкового спостерігача, – це її погляд. Щось було в ньому холодне, крижане й убивче» [Коломійчук 2020, с. 61]).

Психосоматичний розпад особистості логічно завершується на біологічному рівні екзистенційного модусу, де зло виконує функцію остаточної деструкції тілесності. Через натуралістичну деталізацію та експресивні описи автор позбавляє смерть сакральності. В екзистенційному вимірі зло постає силою, що руйнує впорядкований світ: нищить матеріальні блага, комфорт, тіло. Знаковим є те, що вбивство людини Б. Коломійчук часто описує кризь призму псування її матеріальних речей: «Штефана Дрезена знайшли мертвим у його улюбленому парку Фрідріхсгайн, де він за звичкою прогулювався перед сніданком. Вбивця завдав йому кілька ударів ножем під ребра, чим назажди зіпсував чудовий прогулянковий костюм вартістю у понад 500 марок, що був пошитий для нього на замовлення у найкращому берлінському ательє «Кройцман і син» на Фрідріхсштрассе» [Коломійчук 2019, с. 12]. Інструментом фінальної деструкції стає активна онтологічна стихія – вогонь: «Перед очима знову постав Лютке, що лежав долілиць, а вогонь скрадався до його тіла, щоб закінчити роботу невідомих нападників» [Коломійчук 2019, с. 42]. Така вербалізація зла засвідчує абсолютне знецінення людського життя й прирівнювання його до зіпсованого предмета.

Ця деструктивна сила не обмежується лише тілом, вона просочується в простір, створюючи атмосферу постійної загрози й формуючи третій – просторовий – рівень екзистенційного виміру зла. Уживаючи метафори «чужого простору» та дихотомію світла й тіні, автор підкреслює фаталізм екзистенційного вибору, де «темна сторона» є невіддільною частиною цілого, здатною самостійно обирати людину: «Нічне місто, як темна сторона Місяця. Це невіддільна частина цілого. – Я обираю світлу сторону. – А темна сторона обирає вас. Ви, так чи інакше, у цю мить їй належите» [Коломійчук 2021, с. 14]. Простір зла концептуалізується через епітети та візуальні образи, які посилюють відчуття загрози: «Він дістав з-за поясу револьвер й упівсили натиснув плечем на двері. За якусь мить вони піддалися, впускаючи поліцейських у темну непривітну комору» [Коломійчук 2019, с. 73]; «Услід за ним в кімнату з'явилася темна постать» [Коломійчук 2019, с. 75]; «Виявляється, можна все життя прослужити в поліції, але так і не звикнути до нападів з темряви» [Коломійчук 2021, с. 138]. Похмуру атмосферу локацій злочину підкреслено й у такому описі: «Знайшовши, видихнув з полегшенням і відчинив. Потім впевнено зайшов у темне приміщення, де намацав на стіні ручку вмикача. За мить яскраве світло залило невелику кімнату з двома столами посередині. На одному з них лежало тіло, вкрите простирадлом» [Коломійчук 2020, с. 145].

Семантика темряви маркує й міські локуси в кримінальному контексті. Урбаністичний простір безпеки є динамічним, здатним розширювати

власні межі, він містифікується й поглинає людину: *«Міський туман безликим привидом блукав поміж темних стін, огортаючи час від часу одиноких перехожих, мовби й справді велетенська бентежна душа намагалася знайти собі нове тіло»* [Коломійчук 2021, с. 15]; *«Що ви плануєте робити в цій небезпечній і темній Галиції»* [Коломійчук 2020, с. 178]; *«Не зрозуміло чому, адже за лічені години до цього з азартом оповідав комісарові, що має справи в “темному Лемберзі”»* [Коломійчук 2020, с. 186]. Водночас кримінальний контекст подається як театралізоване дійство: *«Пам’ятаю, як від удару виплеснув усе Кацману в обличчя, а далі світ, мов у театрі, опустив переді мною темну завісу»* [Коломійчук 2021, с. 255].

На найвищому, метафізичному, рівні зло масштабується до соціально-політичного хаосу: революцію описується через зооморфні та демонічні образи (*«ненажерливе чудовисько»*), а ідеологія більшовизму концептуалізується через метафори тоталітарної деструкції: *«Ця їхня революція пролетаріату – ненажерливе чудовисько, яке заснуло колись у Франції, але прокинулося в росії. І тепер щодня й щогодини хоче жертви. Уся ця наволоч: анархісти, есери, комуністи, всі ті, що оголосили себе вільними людьми, – насправді раби цього чудовиська. Щоб годувати його, вони й застосовують цю свою експропріацію й терор, нічим при цьому не відрізняючись від звичайних грабіжників і вбивць. Інакше воно почне жертви їх самих... Через цих нелюдів кожного разу, повертаючись до росії як титулована й багата особа, я ризикую своїм життям»* [Коломійчук 2020, с. 84]. Зло набуває водночас рис геополітичного фатуму, де росія постає простором онтологічного зла та застою: *«... це суцільне в’язке болото. На ньому нічого не росте, крім невігластва і насилля»* [Коломійчук 2020, с. 84]. У цій системі координат війна та історичні катаклізми постають як вища форма азарту або неминучий фатум, що перетворює людей на рабів деструктивної ідеї: *«Бо я азартний гравець і люблю ризик, – відповів той. – На полі бою зазвичай немає місця для гри, і тільки мій фронт – це по-своєму ломберний стіл. Я не рубаю шаблею поляків і петлюрівців. Я граю проти них. Кілька секунд ми мовчали, дивлячись один одному в очі. У погляді мого співрозмовника справді прочитувався азарт. Його темні очі аж іскрилися від задоволення»* [Коломійчук 2021, с. 261].

У зазначеному лінгвофілософському зрізі така тривірна екзистенційна проєкція зла безпосередньо виводить нас на глибинні пласти людського буття. За екзистенціалізмом, сутнісна самототожність людини та вираз неповторності її єства – екзистенція – постають як свобода бути собою всупереч зовнішнім обставинам. Знайти абсолютне можна лише в самій людині, її переживаннях та ціннісних орієнтаціях [Рижак 2009, с. 434–435]. Натомість у художньому світі Б. Коломійчука під тиском зла людина часто втрачає цю свободу, підтверджуючи протилежну бігевіористичну концепцію Ф. Скінера про вплив ситуації на поведінку людини [Там само, с. 437]: потрапляючи в описані «темні

закутки», «пекельні кімнати» чи «мерзенні місця» Лемберга чи Познані, герої ретродетективів зазнають ситуативної трансформації, де їхня поведінка повністю детермінується агресивним середовищем. Відповідно категорія модусу в ідіостилі Б. Коломійчука корелює з поняттям субстанції як внутрішньої єдності різноманітних речей [Тарелкін, Цикін 2014, с. 91]. Зло в ретродетективному дискурсі письменника виступає інтегральною субстанцією художнього буття, яка починається як матеріальна деструкція (через вбивство, застосування зброї), розростається в просторову категорію й еволюціонує до метафізичного фатуму, що підпорядковує собі екзистенцію «Людина в мові» й знаходить своє відображення у вербальній структурі дискурсу. Саме ця тотальна субстанційність зла, на нашу думку, актуалізує потребу в його ієрархічному структуруванні, що відповідно зумовлює необхідність дослідження аксіологічного модусу, пов’язаного із ціннісною оцінкою феномена зла.

Аксіологічний модус концептуалізації зла можна вважати визначальним інструментом лінгвофілософського аналізу, оскільки він маркує порушення етичних і соціальних норм через специфічні мовні засоби. Зло в такому контексті є вже не просто фізичною дією чи реакцією на деструктивні чинники, а універсальною ціннісною категорією, що впливає на основи світового порядку. На етико-деонтологічному рівні зло – це свідомий вибір суб’єкта, що суперечить загальнолюдській моралі чи професійній етиці охоронців порядку. Уживаючи юридичну термінологію в негативному контексті та лексеми на позначення морального розпаду, Б. Коломійчук описує цей стан через метафори *«угоди з дияволом»* або *«лакейської служби»*. Такий регрес чітко вербалізується через антитезу, де деградація привілейованих верств протиставляється традиційним уявленням про чесність: *«Він бачив, як колишня аристократична честь розчиняється в брудних політичних інтригах. Замість чесних поєдинків – лакейська служба, замість відкритого погляду – шпигування крізь замкові шпарини»* [Коломійчук 2019, с. 211]. Мова фіксує змінену систему цінностей *«позенського дна»*, представники якого живуть за «неписаними законами», де будь-яке відхилення карається фізичним знищенням: *«З темних закутків у порушника цього неписаного закону позенського дна полетіло б каміння і палиці, і Маркус навряд чи дожив би до ранку»* [Коломійчук 2019, с. 6]. Етичну деструкцію маркує автор і через лексеми з негативно-оцінною семантикою (*«махінації», «адепти», «бісове братство»*): *«Ви або хтось із ваших адептів із «Братства полум’я». Так само на вашій совісті принаймні це дві смерті. Я маю на увазі барона фон Лютцендорфа з Потсдама та фрау Заславську з Ляйтцига, які загинули особливо жахливо»* [Коломійчук 2019, с. 189].

Соціально-політичний вимір цього модусу зміщує фокус на ідеологічну деструкцію, де зло концептуалізується як хаос, що загрожує основам державності. Через зооморфну лексику та метафори паразитизму політичні вороги маркуються

як дегуманізовані істоти. Образ щура використовується для аксіологічного таврування шпигунства як «брудної» діяльності, а насильство легітимізується через мовні одиниці правової й емоційної сфер («гнів», «кара», «покарання», «правосуддя», «тил» тощо): «– Думав, утечеш від більшовицького гніву? Уникнеш кари за те, що, мов щур, вивідував тасмниці в нашому тилу?.. Ні» [Коломійчук 2021, с. 308]. Для експресивного зниження образу опонента (ворога) в дискурсі трилогії активно залучається пейоративна лексика («паскудні щури», «засранці» та ін.): «Сучий виродок!.. – сердито вигукнув йому вслід швейцарець і дістав хустинку, щоб витерти з-під носа кров» [Коломійчук 2020, с. 9]. Політичне зло концептуалізується як постійна латентна загроза стабільності: «Майте на увазі, Ваша Екселенціє, що змушувати директора поліції, а заодно і свого політичного опонента, чекати півтори години вкрай небезпечно. Що як за цей час мені спаде на думку вчинити проти вас переворот?» [Коломійчук 2021, с. 11]. Причому людське життя оцінюється лише як ресурс для ідеологічного впливу та інструмент маніпулювання масами: «Демідов насправді хотів, щоб вмирили саме люди відомі, знані. Таким чином про їхню загибель дізнавалася ширша аудиторія. Можна назвати це марнославством, якщо хочете» [Коломійчук 2019, с. 271].

Важливо підкреслити, що на цьому рівні ідеологічне зло часто деперсоніфікується, розчиняючись у ландшафті й трансформуючись у геополітичний фатум. Ворожа інтенційність простору маркується через уособлення природних стихій: «Чоловік сердито глянув убік Варти, чиї води мирно плюскотіли в темряві, мовби ріка і справді була його живим ворогом» [Коломійчук 2019, с. 5]. Характерно, що злочини проти ідеї чи держави в художній візії письменника позбавляються політичного романтизму й репрезентовані як звичайна кримінальна нищість. Російська розвідувальна присутність та її агентурна мережа концептуалізуються в ретродетективному дискурсі як простір системної брехні, підступності та причини хаосу: «Тут усе просто, – нетерпляче перебив його фон Гарне, – спільний ворог у нас – росіяни. Точніше, російська розвідка. Без жодного сумніву, це вони підіслали вбивць... Адже в усіх німецьких землях вдосталь їхніх горлорізів» [Коломійчук 2019, с. 173]; «Альфред Редль був очільником галицького відділу Evidenzbüro, яке займалося у Львові переважно російськими шпигами. І варто зазначити, що завдяки близькості від кордону роботи контррозвідці вистачало» [Коломійчук 2021, с. 74]. У межах розслідування поняття вбивства й іноземного шпигунства стають контекстуальними синонімами, що поглиблює семантику аксіологічного маркування ворога: «Якби серед нас був убивця, то він одночасно був би й російським шпигом, – зробив уточнення комісар» [Коломійчук 2019, с. 174]. Відповідно аксіологічний модус ідеологічного зла трансформується у виразний деколоніальний наратив, що викриває руйнівну сутність імперської політики.

Аксіологічний модус реалізується через пе-

рехід від конкретно-чуттєвих образів до абстрактно-філософських категорій, що дозволяє автору зобразити зло як всеохопну деструктивну силу, яка руйнує не лише тіло, але й цінності цілої цивілізації. Тому варто наголосити, що всі три модуси в тексті перетинаються. Наприклад, семантичний маркер «холод» є водночас онтологічною ознакою просторової концептуалізації зла, екзистенційним відчуттям героя та аксіологічною ознакою вбивці з нелюдською подобою. У просторовому вимірі *холод* метафоризується як хижак чи маніяк: «Крізь розбиті вікна люто вривався холодний вітер і нишпорив порожніми кімнатами, наче маніяк у пошуках жертви» [Коломійчук 2019, с. 133]; «Холод і сирість кам'яних стін відчувається шкірою. Одяг не гріє, наче його немає зовсім. Поодинокі жарівки, які вкрай ошадно розвішані під суфітом тунелю, лише через кожні п'ятнадцять або й двадцять кроків ледве розбавляють темряву» [Коломійчук 2021, с. 35]. В екзистенційному плані цей маркер фіксує ірраціональне передчуття небезпеки: «Заради неї вбивають, у ній шукають спасіння, і вона їм прощає гріхи... Думаю, ви це збагнете, коли з ними зустрінетесь. – Я мушу з ними зустрітись? – неприємний холодок пробігся уздовж мого хребта» [Коломійчук 2021, с. 166]. Проте найвищого аксіологічного наповнення він набуває тоді, коли трансформується у внутрішній емоційний стан самого персонажа, засвідчуючи його можливе «розлюднення» під впливом війни: «Хотілося, щоб у мене бодай затремтіли руки, чи від хвилювання пришивдишилося дихання, але я відчував тільки легкий неспокій і холодок за коміром. Що ж я, в біса, за чудовисько? Невже і справді здатний холоднокровно вбити людину? Невже так сильно мене змінила війна? Але ж стріляти там доводилось тільки кудись убік ворога, у невідомість» [Коломійчук 2021, с. 209].

**Висновки.** Виокремлені лінгвофілософські модуси репрезентують цілісне вербальне конструювання феномена зла та його оцінку в ретродетективному дискурсі Б. Коломійчука. Застосування комплексного лінгвофілософського підходу дало змогу представити деструктивні явища не просто як окремі злочини, а як багаторівневу когнітивно-дискурсивну структуру, що відображає кризові соціокультурні процеси дегуманізації й деконструкції колишнього імперського простору. З'ясовано, що в онтологічному модусі зло об'єктивується як фундаментальна характеристика художнього буття актуалізується на фізичному й метафізичному рівнях. Екзистенційний модус зла перебуває в нерозривній єдності з онтологічним, що зумовлено зміщенням акценту від констатації існування деструктивної сили до її безпосереднього проживання людиною в площині «Я-Тут-Тепер». Мовні засоби на цьому рівні фіксують психосоматичні реакції героїв на наближення небезпеки, відтворюючи стани ірраціонального страху. Екзистенційний вимір унаочнює процес поступового розпаду та втрати особистісного начала під впливом зовнішнього хаосу. Чітку антропоцентричну функцію виконує аксіологічний модус, що структурує ціннісні параметри авторської картини

світу. Через систему мовних маркерів автор розмежує природний правовий порядок та протиприродне політичне й кримінальне зло. Отже, лінгвофілософська модель зла в ретродетективному дискурсі Б. Ко-

ломійчука може слугувати важливим інструментом переосмислення історичного минулого, що безпосередньо сприятиме реконструкції національної пам'яті й подоланню колоніальних наративів.

### Література

1. Артеменко Г.С. Добро і зло в українській фразеології: когнітивно-метафоричні моделі. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 24(1). С. 7–11. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.1>
2. Бацевич Ф.С. Модус, модальність і типологія одивнених художніх текстів. *Записки з українського мовознавства*, 2017. 1(24). С. 239–247. DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2017.24.131383>
3. Бистров Я.В. Біографічний наратив у лінгвокогнітивному вимірі (на матеріалі англомовної прози ХХ – початку ХХІ століть) [Текст]: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2017. 36 с.
4. Богдан Коломійчук про повернення Вістовича. *Львів і рецепт доброї літератури*: інтерв'ю / розмовляла М. Ільїна. *Львівська Пошта*. 2026. Режим доступу: <https://www.lvivpost.net/kultura/bogdan-kolomijchuk-pro-povernennya-vistovycha-lviv-i-retsept-dobroyi-literatury/> (дата звернення: 17.03.2026).
5. Вегеш А.І. Літературно-художній антропонімікон ретророманів Богдана Коломійчука про Адама Вістовича. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 35. С. 282–289. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.49>
6. Голюкова Н.С. Концепти «добро» – «зло» в мовній картині світу Павла Загребельного. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2024 № 66. С. 34–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.66.7>
7. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. У 4 т. Донецьк: ДонНУ, 2012. Т.2. 350 с.
8. Кирильчук О.М. Просторові моделі в українському ретро-детективі початку ХХІ ст.: постколоніальний аспект (на матеріалі прози Богдана Коломійчука та Андрія Кокотюхи). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 22(90). С. 119–122. DOI: [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-22\(90\)-119-122](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-22(90)-119-122)
9. Коломійчук Б. Готель «Велика Пруссія» [Текст]: роман. Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. 280 с.
10. Коломійчук Б. Експрес до Галіції [Текст]: роман. Львів: Видавництво Старого Лева, 2020. 352 с.
11. Коломійчук Б. 300 миль на схід [Текст]: роман. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 320 с.
12. Ліщинська Н. Парадигма зла у філософії та психології. *Culture in the spiritual life of Slavic nations. Proceedings of an international conference*. 2021. С. 345–370.
13. Марченко В.В., Ховпун О.С., Степаненко Л.М. Сучасний український ретродетектив як засіб формування історичної ідентичності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. 2025. № 2. С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338808>
14. Морозов А. Зло: метафізичні та богословські виміри: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 256 с.
15. Ніка О. Теорія модусу в сучасній лінгвістиці. *Українська мова*. 2011. № 2. С. 19–29.
16. Нікітіна І. «Добро» і «зло» в концептосфері української та світової культури (часовий вимір). *Наукові записки*. Випуск 67. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. С.236–244.
17. Рижак Л. Філософія як рефлексія духу: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 640 с.
18. Тарелкін Ю.П., Цикін В.О. Основи сучасної філософії: навч. посіб. для підготовки до семінарських занять та екзаменів. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2014. 288 с.

### References

1. Artemenko H.S. (2022) Dobro i zlo v ukrainiskii frazeolohii: kohnityvno-metaforychni modeli [Good and Evil in Ukrainian Idioms: Cognitive-metaphorical Models]. *Zakarpatski filolohichni studii*. Vyp. 24(1). S. 7–11. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.1> [in Ukrainian].
2. Batsevych F.S. (2017) Modus, modalnist i typolohiia odyvnenykh khudozhnikh tekstiv [Modus, Modality and Typology of Marvelled Artistic Text]. *Zapysky z ukraïnskoho movoznavstva*. 1(24). S. 239–247. DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2017.24.131383> [in Ukrainian].
3. Bystrov Ya.V. (2017) Biografichnyi naratyv u lnhvokohnityvnomu vymiri (na materialii anhlomovnoi prozy XX – pochatku XXI stolit) [Biographical Narrative in the Linguocognitive Dimension (Based on English Prose of the 20<sup>th</sup> – Early 21<sup>st</sup> Centuries)] [Tekst]: avtoref. dys. ... d-ra filol. nauk: 10.02.04; Odes. nats. un-t im. I.I. Mechnykova. Odesa. 36 s. [in Ukrainian].
4. Bohdan Kolomiichuk pro povernennia Vistovycha [Bohdan Kolomiichuk on the Return of Vistovych]. *Lviv i retsept dobroj literatury*: interv'iu / rozmovliala M. Ilina. Lvivska Poshta. 2026. Rezhym dostupu: <https://www.lvivpost.net/kultura/bogdan-kolomijchuk-pro-povernennya-vistovycha-lviv-i-retsept-dobroyi-literatury/>

(data zvernennia: 17.03.2026) [in Ukrainian].

5. Vehesh A.I. (2024) Literaturno-khudozhnii antroponimikon retroromaniv Bohdana Kolomiichuka pro Adama Vistovycha [Literary and Artistic Anthroponymicon of Retro-Novels by Bohdan Kolomiichuk about Adam Vistovych]. *Zakarpatski filolohichni studii*. Vyp. 35. S. 282–289. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.49> [in Ukrainian].

6. Holikova N.S. (2024) Kontsepty «dobro» – «zlo» v movnii kartyni svitu Pavla Zahrebelnoho [Concepts “Good” – “Evil” in the Linguistic Picture of the World of Pavlo Zagrebelny]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*. № 66. S. 34–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-1154.2024.66.7> [in Ukrainian].

7. Zahnitko A. (2012) Slovnyk suchasnoi linhvistyky: poniattia i terminy [Dictionary of Modern Linguistics: Concepts and Terms]. U 4 t. Donetsk: DonNU.T.2. 350 s. [in Ukrainian].

8. Kyrylchuk O.M. (2024) Prostorovi modeli v ukrainskomu retro-detektyvi pochatku XXI st.: postkolonialnyi aspekt (na materialy prozy Bohdana Kolomiichuka ta Andriia Kokotiukhy) [Spatial Models in the Ukrainian Retro-Detective of the Early 21<sup>st</sup> Century: Postcolonial Aspect (Based on the Prose of Bohdan Kolomiichuk and Andrii Kokotiukha)]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: serii «Filolohiia»*. Ostroh: Vyd-vo NaUOA. Vyp. 22(90). S. 119–122. DOI: [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-22\(90\)-119-122](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-22(90)-119-122) [in Ukrainian].

8. Kolomiichuk B. (2019) Hotel «Velyka Prussiiia» [Grand Prussia Hotel] [Tekst]: roman. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. 280 s. [in Ukrainian].

9. Kolomiichuk B. (2020) Ekspres do Galitsii [Express to Galicia] [Tekst]: roman. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. 352 s. [in Ukrainian].

10. Kolomiichuk B. (2021) 300 myl na skhid [300 Miles to the East] [Tekst]: roman. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. 320 s. [in Ukrainian].

11. Lishchynska N. (2021) Paradyhma zla u filosofii ta psykholohii [Paradigm of Evil in Philosophy and Psychology]. *Culture in the spiritual life of Slavic nations. Proceedings of an international conference*. S. 345–370 [in Ukrainian].

13. Marchenko V.V., Khovpun O.S., Stepanenko L.M. (2025) Suchasnyi ukrainskyi retrodetektyv yak zasib formuvannia istorychnoi identychnosti [Modern Ukrainian Retro-Detective as a Means of Historical Identity Formation]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv: nauk. zhurnal*. № 2. S. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338808> [in Ukrainian].

14. Morozov A. (2018) Zlo: metafizychni ta bohoslovski vymiry: monohrafiia [Evil: Metaphysical and Theological Dimensions]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. 256 s. [in Ukrainian].

15. Nika O. (2011) Teoriia modusu v suchasni linhvistytsi [Theory of Modus in the Modern Linguistics]. *Ukrainska mova*. № 2. S. 19–29 [in Ukrainian].

16. Nikitina I. (2006) «Dobro» i «zlo» v kontseptosferi ukrainskoi ta svitovoi kultury (chasovyi vymir) [“Good” and “Evil” in the Conceptual Sphere of Ukrainian and World Culture (Temporal Dimension)]. *Naukovi zapysky. Vypusk 67. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka. S.236–244 [in Ukrainian].

17. Ryzhak L. (2009) Filosofiiia yak refleksiia dukhu: navchalnyi posibnyk [Philosophy as a Reflection of Spirit]. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka. 640 s. [in Ukrainian].

18. Tarielkin Yu.P., Tsykin V.O. (2014) Osnovy suchasnoi filosofii [Foundations of Modern Philosophy]: navch. posib. dlia pidhotovky do seminariv zaniat ta ekzameniv. Sumy: Vydavnytstvo SumDPU im. A.S. Makarenka. 288 s. [in Ukrainian].

## CONCEPTUALIZATION OF EVIL IN B. KOLOMIICHUK’S RETRO-DETECTIVE DISCOURSE: LINGUO-PHILOSOPHICAL MODES

**Abstract.** The article provides a comprehensive linguistic and philosophical study of the specific features of verbalization and structuring of the categorical field of evil in contemporary Ukrainian retro-detective prose. The relevance of this scientific research is determined by the urgent need to rethink the historical past through the prism of decolonization processes, to restore national memory, and to deconstruct imposed imperial narratives. The research aims to theoretically substantiate and outline the linguo-philosophical modes of conceptualizing evil in Bohdan Kolomiichuk’s retro-detective novels “Hotel Great Prussia”, “Express to Galicia”, and “300 Miles to the East”.

It is proved that the category of mode in the authors idiostyle directly correlates with the concept of philosophical substance as the inner unity of diverse manifestations of being. The ontological dimension of evil is captured through material destruction and the pejorative coding of locations (ranging from “hellish rooms” to “stinking crypts”), where the surrounding geospace and forces of nature are endowed with the aggressive intentionality of a killer. The existential level explicates the loss of human inner freedom under the pressure of circumstances that transform the individual into a situationally variable matrix of behavioral patterns and induce somatic reactions of fear in the face of total chaos. The axiological mode implements the evaluative function of language through the isolation of ethical and deontological, socio-political, and anthropocentric levels, where ideological violence and diplomatic perfidy are stripped of their romantic aura and equated with criminal baseness and looting. It is concluded that the philosophical model of evil in B. Kolomiichuk’s discourse is a complex metaphysical and anthropological phenomenon that synthesizes historical fatalism and individual responsibility of a person. Evil in the trilogy does not possess an abstract demonic face; rather, it is embodied in ordinary people through their refusal to think critically and

conformity against the backdrop of large-scale geopolitical shifts. Ultimately, the reconstructed linguo-philosophical model of evil can serve as a powerful tool for the decolonization of artistic thought and the restoration of historical justice.

**Keywords:** linguo-philosophical mode, conceptualization of evil, retro-detective, Bohdan Kolomiichuk, ontological mode, existential mode, axiological mode, discourse analysis.

© Баньої В., 2026 р.

*Дата першого надходження рукопису до видання: 18.04.2026*

*Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.05.2026*

*Дата публікації: 31.05.2026*

**Вероніка Баньої** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; [veronica.banyoi@uzhnu.edu.ua](mailto:veronica.banyoi@uzhnu.edu.ua); <https://orcid.org/0000-0001-7957-8080>

**Veronika Banyoi** – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; [veronica.banyoi@uzhnu.edu.ua](mailto:veronica.banyoi@uzhnu.edu.ua); <https://orcid.org/0000-0001-7957-8080>.